

Revisie Nationale rekeningen: bijstellingen 2001–2004

1. Inleiding

Met enige regelmaat worden de nationale rekeningen (NR) aan een grondige revisie onderworpen. De laatste revisie was over het verslagjaar 1995 toen de nieuwe richtlijnen en concepten voor het samenstellen van de nationale rekeningen, vastgelegd in het Europees Systeem van Rekeningen (ESR95), zijn ingevoerd. De invoering van het ESR95 beoogde naast een modernisering van de nationale rekeningen een verbetering van de internationale vergelijkbaarheid van macro- en mesogegevens te bewerkstelligen. Dit is binnen de Europese Unie van belang omdat een aantal “administratieve” regelingen uitgevoerd worden op basis van NR-gegevens. Voorbeelden zijn de afdracht aan de Europese Unie op basis van het bruto nationaal inkomen (BNI) en afspraken over het overheidstekort in het kader van de EMU. Ook bij deze revisie die betrekking heeft op het verslagjaar 2001 zijn conceptuele wijzigingen doorgevoerd, in aansluiting op internationale afspraken op het terrein van de NR die na 1995 gemaakt zijn. De revisie is echter tevens aangegrepen om nieuwe statistische inzichten en uitkomsten in de NR te verwerken. De herziening van de NR heeft consequenties voor het macro-economisch beeld en de macro-economische beleidsindicatoren. Dit betreft niet alleen het niveau van de macrovariabelen, maar ook de ontwikkelingen in de periode 2001–2004 zijn op een aantal punten bijgesteld ten opzichte van de uitkomsten die het CBS medio 2004 heeft gepubliceerd. In deze notitie wordt een verklaring gegeven voor deze bijstellingen.

Aansluitend op deze revisie worden de tijdreeksen van NR-gegevens herzien. Dit zal ook gevolgen hebben voor de ontwikkelingen van de macrovariabelen, maar deze zullen naar verwachting geringer van omvang zijn dan de bijstellingen voor periode 2001–2004. De

publicatie van de tijdreeks is zal in twee tranches gebeuren. Publicatie van de eerste tranche over de periode 1995–2000 is in het tweede kwartaal van 2006 voorzien. De gehele tijdreeks zal eind 2006 zijn afgerond.

2. Revisie 2001

De nationale rekeningen (NR) spelen een belangrijke rol binnen de Europese Unie (EU) als bron van informatie voor:

- het economisch beleid in het kader van het Lissabontraject en de EMU;
- de afdracht aan de Europese Unie op basis van onder andere het BNI en de BTW.

Dit vereist een goede afstemming van de wijze waarop de NR binnen de EU tot stand komen. Nieuwe internationale verplichtingen en afspraken in EU-verband zijn dan ook een aanleiding voor een revisie van de NR. Bij de onderhavige revisie zijn de belangrijkste redenen de wijziging van de ramingsmethode en registratie van de financiële intermediatie (rentemarge banken) en de introductie van Bijzondere Financiële Instellingen (BFI's) in de nationale rekeningen.

Een statistische reden om te reviseren is het conflict tussen het juiste niveau en de juiste ontwikkeling. Een relevante beschrijving van de economie voldoet in het ideale geval aan twee voorwaarden:

- actualiteit: een zo juist mogelijke beschrijving van de economie over een bepaalde periode;
- continuïteit: vergelijkbaarheid van de beschrijving over een reeks van perioden.

Aan deze beide eisen kan echter niet altijd gelijktijdig worden voldaan. Als oplossing voor dit dilemma wordt bij het samenstellen van de NR de voorkeur gegeven aan de volgtijdelijke vergelijkbaarheid van gegevens. Daartoe

worden van periode op periode de juiste ontwikkelingen (groeivoeten, prijsmutaties) zo goed als mogelijk geraamd. Met behulp van deze ontwikkelingen worden vervolgens de niveaus berekend die vergelijkbaar zijn met het niveau van het laatste revisiejaar. Op deze wijze wordt voldaan aan de eis van continuïteit. Aan de wensen op het vlak van actualiteit wordt tegemoet gekomen door met enige regelmaat (eens in de 5 à 10 jaar) de NR te reviseren. Dan worden de niveaus van de NR-gegevens aangepast aan recente inzichten en definities.

Voor het samenstellen van de nationale rekeningen wordt informatie ontleend aan een groot aantal statistieken. De dekking, samenstelling en kwaliteit van deze bronnen wijzigt in de loop van de tijd. Ontwikkelingen, zoals de voortschrijdende globalisering, beïnvloeden de structuur van de economie. Dit vereist aanpassingen van de werkwijze aangaande de statistiekproductie. Ook de vermindering van de administratieve lastendruk laat zijn sporen na in het statistisch productieproces. Het aanpassen van productieprocessen en het werken met andere broninformatie, zoals registerinformatie, kunnen leiden tot nieuwe inzichten over het niveau en de ontwikkeling van de verschillende grootheden. Deze revisie van de nationale rekeningen is dan ook aangegrepen om de diverse aanpassingen van de afgelopen jaren in de statistieken te integreren in het systeem.

Naast de hierboven genoemde conceptuele en statistische achtergronden voor de revisie is er ook nog een specifieke wijziging doorgevoerd die alleen ingrijpt op de prijs- en volumemutaties. Dit betreft de invoering van een nieuwe deflator voor de prijzen van computers. In het onderstaande wordt deze wijziging nader toegelicht na de bespreking van de wijziging in de registratie van de financiële

intermediatie en de Bijzondere Financiële Instellingen (BFI's). Voor een gedetailleerde beschrijving van de revisie wordt verwezen naar de publicatie "Nationale rekeningen - Revisie 2001".

2.1. Financiële intermediatie

Bij deze revisie veranderen de berekeningswijze en toerekening aan gebruikers van financiële intermediatie (FISIM = Financial Intermediation Services Indirectly Measured). Het nieuwe begrip bestaat uit FISIM op door het bankwezen uitgezette leningen en op door het bankwezen aangetrokken deposito's (inclusief spaartegoeden). FISIM op leningen wordt berekend op basis van het gemiddelde rentepercentage op leningen minus een bepaald referentietarief vermenigvuldigd met de omvang van de uitstaande leningen. FISIM op deposito's bestaat uit het referentietarief minus het gemiddeld rentepercentage op deposito's, vermenigvuldigd met de omvang van de aangetrokken deposito's. Dit komt er dus op neer, dat het verschil tussen het gemiddelde rentepercentage op leningen (deposito's) enerzijds en het referentietarief anderzijds wordt gezien als vergoeding voor de diensten die de banken leveren. De referentierente wordt afgeleid uit de rente die banken elkaar in rekening brengen voor onderlinge schuldtitels.

Het verbruik van de aldus berekende bankdiensten wordt vervolgens toegerekend aan de institutionele sectoren op basis van de gemiddelde balansstanden van respectievelijk de leningen en de deposito's. Voor zover de leningen en deposito's worden aangewend voor productieve activiteiten (inclusief eigen woningbezit) wordt het verbruik geregistreerd als een onderdeel van het intermediair verbruik. De bankdiensten, gekoppeld aan leningen en deposito's voor consumptieve doeleinden, worden gezien als onderdeel van de finale consumptie. Daarnaast vindt er ook in- en uitvoer van deze bankdiensten plaats.

2.2. Bijzondere financiële instellingen (BFI's)

Een Bijzondere Financiële Instelling kan worden omschreven als een in Nederland gevestigd concernonderdeel van een buitenlandse ondernemingsgroep waarin vanuit het buitenland financiële middelen worden bijeengebracht en die voor eigen rekening in het buitenland gelden uitzet. De gevestigde BFI's beheren deelnemingen, royalty's en filmrechten voor de moedermaatschappijen en vormen belangrijke schakels bij de financieringsactiviteiten van de moeders in het kader van fusies, overnames en kapitaalverhogingen. BFI's kenmerken zich door het verrichten van zeer omvangrijke inkomens- en vermogenstransacties die in geen reële verhouding staan tot hun productieve activiteit in Nederland. Zij zijn doorgaans in Nederland gevestigd om fiscale voordelen te behalen, in Nederland, dan wel in het land van de moedermaatschappij. Een deel van de BFI's houdt zich bezig met het innen en doorsluizen van royalty's en betalingen voor licenties.

2.3. Computerprijzen

De prijsindicator voor computers die tot dusverre in de NR is gebruikt, is na onderzoek niet representatief bevonden om de investeringen en buitenlandse handel mee te defleren en zo de volumeontwikkelingen mee te bepalen. Voor deze op de producentenprijsindex gebaseerde deflator worden bedrijven geëquipteerd die productie in Nederland hebben. Importerende bedrijven wegen daarentegen niet of nauwelijks mee. Een belangrijk deel van de computers is echter afkomstig uit invoer. Bij de revisie van de NR is daarom besloten uit te gaan van prijsontwikkelingen volgens de Amerikaanse index voor "Private fixed investments in computers and peripheral equipment" zoals opgenomen in de

Nationale rekeningen van de Verenigde Staten. Dit is een prijsindex waar expliciet voor kwaliteitsveranderingen is gecorrigeerd.

3. Bruto binnenlands product

Bij de revisie is het Bruto Binnenlands Product (BBP) met 18,4 miljard opwaarts bijgesteld. Hiervan komt 7,0 miljard voor rekening van FISIM en -1,4 miljard van de introductie van de BFI's. De overige 12,8 miljard is het gevolg van andere, kleine conceptuele bijstellingen (0,4 miljard) en nieuwe statistische inzichten (12,4 miljard).

3.1. Bestedingen

Consumptieve bestedingen

De ramingen van de consumptie van huishoudens steunen op twee pijlers. De eerste is het budgetonderzoek, waarin informatie over aankopen van goederen en diensten door huishoudens wordt verzameld. De tweede pijler is de omzet van de detailhandel. Voor de consumptie van goederen worden beide statistieken gecombineerd om tot betrouwbare ramingen te komen. De nieuwe gegevens van de detailhandel laten een duidelijk hoger niveau van de omzet zien dan tot dusverre in de nationale rekeningen (NR) was opgenomen. Dit heeft dan ook geleid tot een hogere raming voor de consumptie van goederen. De opwaartse bijstelling bedraagt 5 miljard euro.

De bijstelling in de sfeer van de consumptie van diensten wordt voor een belangrijk deel verklaard door de gewijzigde registratie van FISIM. Hierdoor neemt de consumptie van huishoudens met 5,2 miljard euro toe. De toename van de consumptie van de overheid kan eveneens voor een groot deel worden toegeschreven aan de gewijzigde registratie van FISIM.

Tabel 1. Gevolgen revisie voor BBP en finale bestedingen, 2001

	Voor revisie	Na revisie	NR-VR			
			Totaal	FISIM	BFI's	Overig
<i>mln euro</i>						
Particuliere consumptie	212,8	224,2	11,4	5,4		6,0
Overheidsconsumptie	100,9	101,4	0,5	0,4		0,1
Investerings in woningen	26,1	27,1	1,0			1,0
Bedrijfsinvesteringen (excl. woningen)	52,4	53,0	0,6			0,6
Investerings overheid	14,3	14,6	0,3			0,3
Veranderingen in voorraden	0,0	1,5	1,5			1,5
Uitvoer goederen (incl. energie)	230,3	236,7	6,4			6,4
<i>w.v. Ned. product</i>	<i>136,1</i>	<i>135,4</i>	<i>-0,7</i>			<i>-0,7</i>
<i>wederuitvoer</i>	<i>94,2</i>	<i>101,3</i>	<i>7,1</i>			<i>7,1</i>
Uitvoer diensten	49,7	64,5	14,8	1,9	9,6	3,3
Invoer goederen (-)	208,2	209,8	1,6		0,0	1,6
Invoer diensten (-)	49,0	65,5	16,5	0,7	11,0	4,8
BBP (marktprijzen)	429,3	447,7	18,4	7,0	-1,4	12,8
Per saldo uit het buitenland ontvangen:						
Rente	-2,4	-0,7	1,7	-1,2	1,3	1,6
Dividenden	5,2	25,4	20,2		15,3	4,9
Ingehouden winsten	-2,9	-18,8	-15,9		-13,3	-2,6
Overige primaire inkomens	-3,1	-2,5	0,6			0,6
Nationaal inkomen (bruto, marktprijzen)	426,1	451,1	25,0	5,8	1,9	17,3

Investerings

Aan de productiekant zijn de ramingen voor de activiteiten van projectontwikkelaars fors opwaarts bijgesteld. Dit heeft tevens geleid tot een bedrag van 0,7 miljard euro extra investeringen in woningen. Daarnaast is de afbakening tussen investeringen en consumptie van huishoudens aangescherpt waardoor een bedrag van 0,3 miljard euro aan inrichtingskosten van keukens en badkamers tot de investeringen in woningen wordt gerekend.

Daarnaast zijn de desinvesteringen van personenauto's (voornamelijk lease-auto's) neerwaarts bijgesteld door een aanpassing van de methode voor de raming van de kapitaalgoederen en afschrijvingen.

Internationale handel in goederen

Op het terrein van de buitenlandse handel hebben zich in het afgelopen decennium de nodige veranderingen voorgedaan. Bij de goederenhandel zijn de binnengrenzen van de EU per 1 januari 1993 komen te vervallen. Voor de statistiek van de

buitenlandse handel betekende dit een overgang van "volledige" waarneming via douaneformulieren naar een (gedeeltelijke) enquêtestatistiek. Deze overgang heeft enige inlooptijd nodig gehad waardoor pas vanaf verslagjaar 1996 een uitgetrild systeem beschikbaar was. Destijds zijn de waargenomen data voor de revisie van 1995 alsnog met het nieuwe systeem verwerkt, maar het resultaat kende de nodige onzekerheden. Op grond van inconsistenties in de cijfers, onder andere tussen de groothandel en de in- en uitvoer, is destijds afgeweken van de gegevens van de statistiek van de buitenlandse handel met als gevolg een neerwaartse bijstelling van het handelssaldo.

Bij deze revisie is aansluiting gevonden bij de statistiek van de buitenlandse handel. Het gevolg is dan ook dat het goederensaldo met 4,8 miljard euro opwaarts is bijgesteld, door een verhoging van de uitvoer met 6,4 miljard en de invoer (f.o.b.) met 1,6 miljard euro.

Het hogere saldo van de buitenlandse handel sluit aan op de bijstelling van de omzet van de groothandel, op grond van de herziene gegevens van de productiestatistiek. De hogere raming van de uitvoer is geheel terecht gekomen bij de wederuitvoer, die bij deze revisie ook is herzien. Tot dusver bestond er een groot verschil tussen de waargenomen wederuitvoer en de wederuitvoer zoals die in de NR werd vastgesteld. Het niveau van de wederuitvoer lag in de NR veel hoger dan in de statistiek van de buitenlandse handel. In samenwerking met o.a. het Centraal Planbureau (CPB) is een operationele definitie voor de wederuitvoer op “microniveau” opgesteld die sinds kort in de statistiek van de buitenlandse handel wordt gehanteerd en die nu na revisie ook in de NR wordt gevolgd. Daarmee is het niveau van de statistiek van de buitenlandse handel in dezelfde orde van grootte als de NR gekomen, en is de aansluiting tussen beide statistieken sterk verbeterd.

Internationale handel in diensten

Bij de internationale handel in diensten is met ingang van het verslagjaar 2003 een wijziging in de taakverdeling tussen DNB en het CBS opgetreden. Tot dat moment was DNB in het kader van de betalingsbalans verantwoordelijk voor de waarneming. Sinds 2003 maakt de internationale handel in diensten echter deel uit van het statistisch programma van het CBS. Tegelijkertijd is de waarnemingsmethode voor de transacties met het buitenland veranderd van een systeem gebaseerd op betalingsinformatie van het bankwezen naar directe enquêtering van internationaal opererende bedrijven.

Om met ingang van het verslagjaar 2003 zo goed mogelijk te kunnen aansluiten op de nieuwe statistiek, zijn voor 2001 en 2002 ramingen voor de in- en uitvoer van diensten gemaakt, die uitgaan van de nieuwe cijfers. Daarnaast heeft de gewijzigde registratie van FISIM en het

opnemen van de BFI's geleid tot een opwaartse bijstelling van zowel de invoer als de uitvoer met ruim 11 miljard euro. Samengenomen komt de uitvoer van diensten 14,8 miljard euro en de invoer van diensten 16,5 miljard euro hoger uit, met als gevolg dat het saldo met 3,1 miljard euro neerwaarts is bijgesteld. Al met al is bij deze revisie het uitvoersaldo van goederen en diensten met 1,7 miljard euro opwaarts bijgesteld, wat van directe invloed is op het BBP.

3.2. Bruto Nationaal Inkomen

Het bruto nationaal inkomen (BNI) is mede bepalend voor de afdracht van eigen middelen aan de Europese Unie. Bij deze revisie is het BNI met 25 miljard euro opwaarts bijgesteld. Hiervan komt ruim 18 miljard euro voor rekening van aanpassingen van het BBP. Wijzigingen in de per saldo uit het buitenland ontvangen primaire inkomens zorgen nog eens voor een extra verhoging met ruim 6 miljard euro.

Het effect van de gewijzigde registratie van FISIM op het BNI is in totaal 5,8 miljard euro en is gelijk aan de som van het effect op de binnenlandse finale bestedingen. De toerekening van FISIM van en naar het buitenland bij de in- en uitvoer van diensten is gelijk, maar tegengesteld van teken, aan het saldo van de aanpassing op de rentestromen van en naar het buitenland (1,2 miljard).

Verder zijn grote aanpassingen te vinden bij de winstuitkeringen en de ingehouden winsten op directe buitenlandse investeringen. Voor het leeuwendeel zijn deze wijzigingen het gevolg van de introductie van BFI's in de NR. Bij het saldo van de primaire inkomens van en naar het buitenland gaat het om 3,3 miljard euro. Zet daar tegenover de negatieve toegevoegde waarde van BFI's van 1,4 miljard euro, dan leveren zij uiteindelijk een positieve bijdrage van 1,9 miljard euro aan het BNI (inclusief uitstralingseffecten). Voor het overige zijn de aanpassingen het

gevolg van aansluiting bij de brongegevens, vooral de nieuwe betalingsbalansdata van DNB. De nieuwe methodiek voor de waarneming van de transacties met het buitenland heeft hier onder meer geleid tot een betere waarneming van de buitenlandse vermogensbeheerders.

3.3. Bijstellingen 2002–2004

Het CBS heeft medio 2004 cijfers gepubliceerd over de economische groei en de volumemutaties van de bestedingen voor de verslagjaren 2002–2003. In april van dit jaar zijn jaargegevens gepubliceerd over het jaar 2004 op basis van de

kwartaalrekeningen. De nu gepubliceerde cijfers wijken hiervan om twee redenen af. Ten eerste zijn de uitkomsten herzien op grond van de aanpassing van concepten en methoden aansluitend bij de revisie. De tweede reden hangt samen met de “reguliere” bijstellingen, die voortvloeien uit het beschikbaar komen van nieuwe en/of meer gedetailleerde bronstatistieken. De wijziging in de groeicijfers als gevolg van de revisie is deels toe te schrijven aan wijzigingen van conceptuele aard. Naast FISIM en de introductie van de BFI's wordt hier ook de verandering van de toegepaste prijsindicator voor de computers onder geschaard.

Tabel 2 Gevolgen revisie voor volumeontwikkelingen BBP en finale bestedingen

	2002				2003				2004			
	Voor revisie	Conceptueel*	Overige	Na revisie	Voor revisie	Conceptueel*	Overige	Na revisie	Voor revisie	Conceptueel*	Overige	Na revisie
<i>mld euro</i>												
Consumptie gezinnen	1,3	0,0	-0,3	0,9	-0,9	0,1	0,2	-0,7	0,3	0,1	-0,4	0,0
Consumptie overheid	3,6	-0,1	-0,3	3,3	1,8	-0,2	0,7	2,4	-0,2	0,0	0,2	0,0
Investerings	-3,6	1,2	-2,2	-4,5	-3,1	-0,3	-0,1	-3,5	2,5	1,0	-0,6	2,9
Uitvoer goederen	0,2	0,4	0,6	1,3	0,3	1,4	1,1	2,7	9,9	0,1	-0,7	9,4
<i>w. v. Ned. product</i>	0,3	0,0	1,7	2,0	-0,8	0,0	2,0	1,1	6,0	0,0	-3,9	2,1
<i>wederuitvoer</i>	0,2	1,0	-1,0	0,3	1,9	3,3	-0,2	5,0	15,7	0,4	3,7	19,8
Uitvoer diensten	3,6	-1,1	-3,2	-0,7	-1,3	-0,5	1,3	-0,5	1,5	3,6	0,3	5,4
Invoer goederen	-0,2	0,9	-0,7	0,0	1,0	1,7	0,9	3,5	9,1	0,4	-0,6	8,9
Invoer diensten	6,2	-1,9	-3,5	0,7	-0,9	-1,2	-0,9	-3,0	0,5	4,3	-0,4	4,3
BBP marktprijzen	0,6	0,1	-0,6	0,1	-0,9	0,0	0,8	-0,1	1,4	0,1	0,2	1,7

*zie bijlage 1 voor gedetailleerde gegevens over de bijstelling als gevolg van conceptuele wijzigingen

De bijstelling van de groeicijfers van het BBP voor 2002–2004 is slechts in geringe mate toe te schrijven aan conceptuele wijzigingen. Reguliere bijstellingen en andere effecten van de revisie zijn de hoofdoorzaak van de aanpassing.

2001–2002

Voor 2002 levert FISIM een negatieve bijdrage van -0,1 procentpunt van het BBP aan bijstelling van de economische groei (zie bijlage 1). De combinatie van een volumedaling bij de consumptie van de overheid en een toename van invoer leiden tot dit resultaat. De BFI's geven daarentegen een positieve bijdrage aan de groei van het BBP door een investering in

stamrechten waarmee zij royalty's en ontvangsten voor licenties genereren. In 2002 bedraagt de investering in stamrechten 0,7 miljard, terwijl deze in 2001 nog nul was. De bijstelling van de computerprijnsindices is bij de invoer sterker dan bij de (weder)uitvoer en de investeringen, zodat het effect op het BBP per saldo negatief is. Het effect van deze wijziging op de consumptie van huishoudens is nagenoeg nul, omdat daar al een prijsindex gebruikt werd waar kwaliteitswijzigingen van computers in was verdisconteerd.

De overige bijstellingen komen voor het BBP per saldo uit op -0,6 procentpunt. De

binnenlandse bestedingen zijn allemaal neerwaarts bijgesteld. De groei van de uitvoer van goederen uit Nederlands product is daarentegen licht opwaarts bijgesteld. De hogere raming van productie van de industrie draagt hier aan bij. De lagere productie van de groot- en detailhandel kent haar tegenpost in een lagere groei van de wederuitvoer en consumptie van huishoudens.

2002–2003

FISIM leidt in 2003 niet tot een bijstelling van het groeicijfer van het BBP. Op de onderliggende bestedingscategorieën en de invoer van diensten zijn er echter wel significante effecten (zie bijlage 1). De bijstelling van de consumptie van huishoudens is voor 0,1 procentpunt van het BBP toe te schrijven aan FISIM. Voor de consumptie van de overheid is de bijdrage evenals voor 2002 negatief. FISIM leidt bij de in- en uitvoer van diensten tot hogere groeicijfers.

De bijdrage van de BFI's aan de BBP-groei is in 2003 negatief. Dit komt nagenoeg geheel voor rekening van de investeringen in stamrechten, die in 2003 tot bijna nul zijn teruggevallen. De wijziging in de computerprijsindex neemt bijna de gehele bijstelling van de groei van de wederuitvoer voor haar rekening. De uitvoer uit Nederlands product is ook opwaarts bijgesteld. Dit spoort met de hogere productie van de industrie op grond van nieuwe informatie. Ook bij de invoer van goederen en de investeringen is het effect van de nieuwe prijsindicator voor computers duidelijk zichtbaar. Per saldo is het effect op het BBP echter nagenoeg nul.

Opwaartse bijstelling van de groei van de consumptieve bestedingen van huishoudens (o.a. door een hogere groei voor de detailhandel) en de overheid en de lagere raming voor de groei van invoer van diensten leiden per saldo tot een opwaartse bijstelling van de BBP-groei.

2003–2004

De bijstelling van de BBP-groei over het verslagjaar 2004 is beperkt. De verhoging van de groei op grond van conceptuele aanpassingen komt op naam van de BFI's waar in 2004 weer sprake is van investeringen in stamrechten voor een bedrag van 0,9 miljard. Het effect van FISIM is nagenoeg nihil, terwijl de aanpassing van de computerprijzen tot een negatieve bijstelling van het BBP leidt. Ook de effecten op de volumemutaties van andere macrovariabelen zijn gering.

Opvallend is nog de neerwaartse bijstelling van uitvoer uit Nederlands product. De nieuwe ramingsmethode voor de wederuitvoer die vanaf de revisie wordt gehanteerd heeft geleid tot een hogere raming voor 2004 dan tot dusverre (in de kwartaalramingen) is aangenomen. Omdat de raming van de totale uitvoer niet is bijgesteld, is deze verhoging ten koste gegaan van de uitvoer uit Nederlands product.

4. Bedrijfstakken

Voor de ramingen van de productie, verbruik en toegevoegde waarde zijn alle beschikbare bronnen opnieuw bekeken en zijn op een aantal plaatsen nieuwe ramingsmethoden ontwikkeld. Dit heeft ertoe geleid dat na revisie de gegevens voor productie en intermediair verbruik fors hoger zijn dan die vóór revisie. Uiteraard spelen de gewijzigde registratie van FISIM en de introductie van de BFI's hierbij een rol. Het merendeel van de bijstellingen is echter het gevolg van veranderingen in de bronnen die voor het opstellen van de nationale rekeningen (NR) beschikbaar zijn.

4.1. Toegevoegde waarde per bedrijfstak

Vanaf het verslagjaar 2000 is het proces van de samenstelling van de jaarlijkse productiestatistieken (PS'en) voor een groot aantal bedrijfstakken op nieuwe leest geschoeid. Tot 2000 kenden de PS'en, afhankelijk van de bedrijfstak,

verschillende vragenlijsten, waarnemingssystemen, imputatie- en ophogingsmethoden. Vanaf 2000 is de inhoud van vragenlijsten, alsmede de verwerking ervan grotendeels gestandaardiseerd. De resultaten van de vernieuwde PS'en zijn ingezet bij deze revisie van de NR. Vooral in bedrijfstakken waar veel kleine bedrijven actief zijn, zijn de bijstellingen aanzienlijk.

De gewijzigde ophoogmethode, inclusief het betere zicht op het al dan niet actief zijn van bedrijven, is hier mede debet aan. Forse opwaartse bijstellingen zijn dan ook te vinden bij de handel en de zakelijke diensten. Met name de bijstellingen voor groot- en detailhandel dragen, in relatie tot de consumptie van huishoudens en de buitenlandse handel in goederen, bij aan de hogere raming van het BBP.

Tabel 3 Toegevoegde waarde (bruto, basisprijzen) naar bedrijfstakken, -klassen en sectoren, 2001

	Voor revisie	Na revisie	Verschil				
			Totaal	Conceptuele aanpassingen	waarvan FISIM	waarvan BFI's	Overige
<i>mld euro</i>							
BEDRIJFSTAKKEN EN -KLASSEN							
Landbouw, bosbouw en visserij	10,6	10,2	-0,4	-0,3	-0,3		-0,1
Delfstoffenwinning	11,8	11,1	-0,7	-0,1	-0,1		-0,5
Industrie	60,5	58,7	-1,8	-1,8	-1,8		0,0
Energie- en waterleidingbedrijven	5,8	5,5	-0,3	-0,2	-0,2		-0,2
Bouwnijverheid	23,2	22,7	-0,5	-0,6	-0,6		0,1
Handel, horeca en reparatie	58,4	62,1	3,7	-1,1	-1,1		4,8
Vervoer, opslag en communicatie	28,3	28,4	0,1	-0,5	-0,6		0,6
Financiële en zakelijke dienstverlening	104,9	109,0	4,2	-3,3	-1,9	-1,7	7,6
<i>w.v. financiële dienstverlening</i>	25,4	24,3	-1,1	-0,5		-1,7	-0,6
<i>verhuur van en handel in o.g.</i>	30,8	32,1	1,3	-2,0	-2,0		3,3
<i>zakelijke dienstverlening</i>	48,7	52,7	4,0	-0,8	-0,8		4,9
Overheid	45,0	44,4	-0,6	0,2	0,0		-0,7
Zorg en overige dienstverlening	45,8	45,3	-0,5	-4,2	-0,6		0,1
<i>w.v. gezondheids- en welzijnszorg</i>	30,1	30,3	0,2	-4,0	-0,4		0,6
<i>overige dienstverlening n.e.g.</i>	15,7	15,0	-0,7	-0,2	-0,2		-0,5
Toegevoegde waarde (bruto, basisprijzen)	394,2	398,0	3,4	-8,3	-7,5	-1,7	11,7
Belastingen/subsidies	49,5	50,2	0,7				0,7
Verbruik toegerekende bankdiensten	-14,3	0,0	14,3	14,3	14,3		0,0
BBP marktprijzen	429,4	448,0	18,4	6,0	6,8	-1,7	12,4

Door de gewijzigde definitie van FISIM neemt de productie van het bankwezen met 2,1 miljard euro toe. De gevolgen van de toerekening van deze bankdiensten aan de verbruikers zijn gecompliceerder. Tot dusver werden ze via een fictieve bedrijfstak als "lump sum" ten laste gebracht van de toegevoegde waarde van bedrijven en niet aan individuele verbruikers toegerekend. Vanaf deze revisie wordt FISIM wel toegerekend aan het intermediair verbruik van individuele bedrijfstakken, finale consumptie en uitvoer, waardoor de "lump sum"-correctie

achterwege kan blijven. Per saldo neemt hierdoor de toegevoegde waarde op macroniveau toe met 6,8 miljard euro.

De introductie van de Bijzondere Financiële Instellingen (BFI's) heeft geleid tot een verhoging van productie en verbruik van vooral bankdiensten. Daarnaast worden er kosten gemaakt voor het beheer van royalty's en licenties. De toegevoegde waarde in deze "bedrijfstak" bedraagt per saldo -1,7 miljard euro. BFI's zijn doorgaans in Nederland gevestigd om fiscale voordelen te behalen, hetzij in

Nederland, hetzij in het land van de moedermaatschappij.

4.2. Bijstellingen 2002–2004

Het CBS heeft medio 2004 cijfers gepubliceerd over de volumemutaties van toegevoegde waarde voor de verslagjaren 2002 en 2003. In april van 2005 zijn jaargegevens gepubliceerd over het jaar 2004 op basis van de kwartaalrekeningen. Zoals eerder vermeld, wijken de nu gepubliceerde gegevens hiervan af op grond van de aanpassing van concepten en methoden aansluitend bij de revisie en op grond van “reguliere” bijstellingen.

De volumemutaties van de toegevoegde waarde laten in een aantal gevallen behoorlijke verschillen zien tussen de gegevens voor en na revisie. Belangrijk, ook in termen van BBP, is de neerwaartse bijstelling van de bedrijfstak handel in 2002 gevolgd door een opwaartse bijstelling in 2003. Deze cijfers zijn een belangrijke input voor de raming van de consumptie van huishoudens. Een lagere mutatie van de handel betekent een lagere consumptie en omgekeerd. De bijstellingen van de BBP-groei voor 2002 en 2003 zijn voor een deel het directe gevolg hiervan.

Tabel 4 Volumemutaties bruto toegevoegde waarde basisprijzen per bedrijfstak

	2002 1)	2002	2002	2003 2)	2003 3)	2003	2004 2)	2004	2004
	Voor revisie	Na revisie	NR-VR	Voor revisie	Na revisie	NR-VR	Voor revisie	Na revisie	NR-VR
	%								
BEDRIJFSTAKKEN EN -KLASSEN									
Landbouw, bosbouw en visserij	-1,4	-1,5	-0,1	3,4	4,0	0,6	1,9	4,9	3,0
Delfstoffenwinning	1,1	0,4	-0,7	-3,2	-4,0	-0,8	11,7	10,9	-0,8
Industrie	-0,8	0,1	0,9	-2,8	-1,6	1,2	0,9	1,2	0,3
Energie- en waterleidingbedrijven	1,5	11,2	9,7	1,6	4,3	2,7	-0,3	-3,7	-3,4
Bouwnijverheid	-3,2	-3,3	-0,1	-5,0	-4,2	0,8	1,4	1,2	-0,2
Handel, horeca en reparatie	-0,2	-1,2	-1,0	-1,4	0,3	1,7	2,8	3,3	0,5
Vervoer, opslag en communicatie	2,5	3,3	0,8	-0,9	2,5	3,4	2,6	4,0	1,4
Financiële en zakelijke dienstverlening	-0,7	-1,9	-1,2	0,1	-1,0	-1,1	1,0	0,9	-0,1
<i>w.v. financiële dienstverlening</i>	-2,2	1,7	3,9	5,2	2,7	-2,5	2,0	2,0	0,0
<i>verhuur van en handel in o.g.</i>	1,1	1,3	0,2	0,7	-0,1	-0,8	1,0	-0,5	-1,5
<i>overige zakelijke diensten</i>	-1,0	-5,5	-4,5	-2,8	-2,4	0,4	0,5	1,1	0,6
Overheid	2,2	2,0	-0,2	1,2	1,8	0,6	-0,5	-0,3	0,2
Zorg en overige dienstverlening	4,4	4,3	-0,1	2,3	2,2	-0,1	1,6	1,4	-0,2
<i>w.v. gezondheids- en welzijnzorg</i>	6,3	5,0	-1,3	3,5	3,6	0,1	2,4	2,2	-0,2
<i>overige dienstverlening n.e.g.</i>	0,9	3,0	2,1	-0,2	-0,1	0,1	0,0	0,0	0,0

1) nader voorlopige raming van de jaarcijfers

2) voorlopige raming van de jaarcijfers

De bijstelling bij de energie- en waterleidingbedrijven in 2002 is het gevolg van een lagere raming van de energie-inzet in het productieproces. De toegevoegde waarde in deze bedrijfstak is echter gering ten opzichte van productie en intermediair verbruik, waardoor relatief kleine aanpassingen in productie en verbruik een grote invloed hebben op de toegevoegde waarde. De herziening van vervoer, opslag en communicatie is onder andere het

gevolg van verbeterde informatie die bij de revisie is ingezet voor de telecomsector. De veranderde groei bij de financiële dienstverlening is toe te schrijven aan FISIM en de BFI's. De lagere raming van de verhuur en handel in onroerend goed in 2003 en 2004 is het gevolg van de mindere periode die projectontwikkelaars doormaken. Bij de revisie is de raming voor de projectontwikkelaars fors opwaarts

bijgesteld, waardoor deze nu echt “meewegen” in deze bedrijfstak.

5. Kerncijfers

In bijlage 2 is een selectie van de kerncijfers uit de Nationale rekeningen (NR) weergegeven, zowel vóór als na revisie. De gevolgen van de revisie voor een deel van de kerncijfers zijn in het bovenstaande al aangegeven. In deze paragraaf worden enkele aanvullingen gegeven

5.1. Arbeid

De gegevens over banen, arbeidsvolume, werkzame beroepsbevolking e.d. zijn voor 2001 en 2002 gebaseerd op gegevens uit het Sociaal Statistisch Bestand (SSB) dat bij deze revisie voor het eerst is ingezet. Voor de latere jaren gaat het om reguliere bijstellingen op basis van nieuw beschikbaar gekomen informatie. Het beeld van de ontwikkeling op de arbeidsmarkt is bij de revisie niet gewijzigd. Een lichte stijging van de werkzame beroepsbevolking en banen in 2002, waarna in 2003 een daling inzet die in 2004 gecontinueerd wordt. Het arbeidsvolume loopt al vanaf 2002 terug. Door de gewijzigde ramingen van het BBP is het verloop van de arbeidsproductiviteit wel wat aangepast. Voor 2002 wordt de productiviteitsontwikkeling wat lager geraamd dan tot dusverre, terwijl 2003 juist opwaarts is bijgesteld. De toename van de arbeidsproductiviteit in 2004 met 3,4 % is opvallend.

5.2. Huishoudens

In 2003 zijn de vrije besparingen van huishoudens negatief geworden. De ontwikkeling van het beschikbaar inkomen in 2001-2003 is, exclusief FISIM, na revisie 6 miljard lager dan vóór revisie. De waardeontwikkeling van de consumptieve bestedingen is daarentegen opwaarts bijgesteld. Tabel 5 geeft een overzicht van de ontwikkeling van inkomens- en bestedingscomponenten vóór en na revisie en de verschillen daartussen.

Het teruglopen van het beschikbaar inkomen heeft deels een conceptuele achtergrond. Weliswaar neemt door FISIM het niveau van het beschikbaar inkomen toe, maar omdat het “consumptiedeel” van FISIM in 2002 en 2003 onder invloed van de dalende interbancaire rente afneemt, daalt het beschikbaar inkomen over deze twee jaren met 1,5 miljard¹. Het effect op de (vrije) besparingen is echter nihil omdat deze terugloop zich in dezelfde mate voordoet in de consumptieve bestedingen.

De ontwikkeling van de lonen is op grond van nieuwe gegevens (voor 2002 uit het SSB) met 1,2 miljard neerwaarts bijgesteld. De toename van de sociale uitkeringen ligt 1,8 miljard lager dan voor revisie. Dit speelt voornamelijk bij de pensioenuitkeringen. Voor revisie namen deze over de periode 2001–2003 met 2,8 miljard toe. Na revisie is dat nog maar 1,2 miljard. De sociale premies (en met name pensioenpremies) zijn daarentegen met 1,4 miljard opwaarts bijgesteld. De bijstelling van de cijfers is het gevolg van nieuwe gegevens en aansluiting op de verbeteringen die bij de revisie op dit terrein zijn doorgevoerd.

Het per saldo ontvangen inkomen uit vermogen (rente, dividend, etc.) is met 1.1 miljard neerwaarts bijgesteld op grond van de herziene gegevens van DNB, die andere randtotalen opleveren voor de relatie met het buitenland. Daardoor wijzigen de resultaten voor alle binnenlandse sectoren.

¹ Het mechanisme: FISIM toegerekend aan huishoudens in de functie van consument wordt in belangrijke mate bepaald door de (omvang van de) spaarrekeningen. Een daling van de referentierente betekent dat deze dichter in de buurt komt te liggen van het rentepercentage op spaarrekeningen. Hierdoor neemt het “consumptieve” FISIM af.

Tabel 5 Mutatie 2001- 2003 (cumulatief) voor en na revisie (miljard euro)

	Voor revisie	Na revisie	Totale bijstelling	w.v. FISIM
Gemengd inkomen	1,1	-3,7	-4,8	-4,5
Beloning werknemers	20,0	18,4	-1,6	0,0
<i>w.v. lonen</i>	12,5	11,3	-1,2	0,0
<i>soc. premies t.l.v. werkgevers</i>	7,5	7,1	-0,4	0,0
Saldo inkomen uit vermogen	-3,7	-1,8	1,9	3,0
<i>w.v. ontvangen inkomen uit vermogen</i>	-1,7	-5,0	-3,3	-2,5
<i>betaald inkomen uit vermogen</i>	2,1	-3,2	-5,2	-5,5
Totaal primair inkomen	17,4	12,9	-4,5	-1,5
Sociale uitkeringen	8,0	6,2	-1,8	0,0
Saldo van overdrachten	-0,1	0,1	0,2	0,0
<i>w.v. ontvangen overdrachten</i>	2,9	4,0	1,1	0,0
<i>betaalde overdrachten</i>	3,0	4,0	0,9	0,0
Belasting op inkomen en vermogen	3,9	3,9	0,0	0,0
Sociale premies	10,3	11,7	1,4	0,0
Totaal beschikbaar inkomen	11,1	3,6	-7,5	-1,5
Correctie pensioenvoorziening	3,3	6,2	2,8	0,0
Consumptie huishoudens	11,2	11,9	0,8	-1,5
Besparingen (netto)	3,2	-2,1	-5,4	0,0
Correctie pensioenvoorziening	3,3	6,2	2,8	0,0
Vrije besparingen	-0,1	-8,3	-8,2	0,0

5.3. Overheid

Bij deze revisie is het EMU-saldo met bijna 0,8 miljard verlaagd tot -1,1 miljard; dit is -0,2 procent van het BBP. Het verloop is ongewijzigd gebleven. De EMU-schuld is neerwaarts bijgesteld van 52,9 procent van het BBP naar 50,7 vanwege de verhoging van het BBP (noemereffect).

5.4. Marktsector

De ontwikkeling van de arbeidsproductiviteit in de marktsector is zowel voor 2002 als 2003 opwaarts bijgesteld. Voor 2002 zijn de ontwikkelingen voor de industrie, het

openbaar nut en het transport en communicatie iets gunstiger dan tot dusverre was geraamd. Voor 2003 geldt dit ook voor de handel en de bouw. In 2004 is er in bijna alle bedrijfstakken sprake van een stijging van de arbeidsproductiviteit onder invloed van een oplopende productie en een nog teruglopende inzet van arbeid.

Het niveau van de arbeidsinkomensquote (AIQ) is bij de revisie neerwaarts bijgesteld als gevolg van de gewijzigde registratie van FISIM. Omdat in tegenstelling tot het verleden een deel van FISIM aan de finale bestedingen wordt toegerekend, nemen de totale toegevoegde

waarde en het exploitatieoverschot van bedrijven toe. Daarnaast is ook het verloop van de AIQ onder invloed van FISIM aangepast. Veranderingen in de interbancaire (=referentierente) leiden niet alleen tot veranderingen in het niveau van FISIM, maar ook tot een andere allocatie. De dalende interbancaire rente heeft tot gevolg dat de consumptie van huishoudens omlaag gaat, terwijl FISIM op hypotheekens fors toeneemt. De toename van FISIM komt alleen via het bankwezen tot uitdrukking in de AIQ, waardoor deze ceteris paribus lager uitkomt. De tegenboeking bij de hypotheekens blijft buiten beschouwing omdat de bedrijfstak verhuur van en handel in onroerend goed niet tot de marktsector wordt gerekend. Ook de BFI's en herziene ramingen bij de telecommunicatie beïnvloeden het verloop van de AIQ. Deze herzieningen hebben geleid tot een ander verloop van de AIQ. Deze toonde vóór revisie een oplopende tendens, terwijl de cijfers na revisie een vlak verloop laten zien.

Bijlage 1.

Revisiebijstelling van volumeontwikkelingen BBP en finale bestedingen naar componenten

2002				
%	Revisie Tot	FISIM	BFI	comp prijs
Consumptie gezinnen	0.0	0.0	0.0	0.0
Consumptie overheid	-0.1	-0.1	0.0	0.0
Investerings	1.2	0.0	0.7	0.5
Uitvoer goederen	0.4	0.0	0.0	0.4
<i>w.v. Nederlands product</i>	<i>0.0</i>	<i>0.0</i>	<i>0.0</i>	<i>0.0</i>
<i>wederuitvoer</i>	<i>1.0</i>	<i>0.0</i>	<i>0.0</i>	<i>1.0</i>
Uitvoer diensten	-1.1	0.0	-1.1	0.0
Invoer goederen	0.9	0.0	0.0	0.9
Invoer diensten	-1.9	0.2	-2.1	0.0
BBP marktprijzen	0.1	-0.1	0.3	-0.1
2003				
%	Revisie Tot	FISIM	BFI	comp prijs
Consumptie gezinnen	0.1	0.1	0.0	0.0
Consumptie overheid	-0.2	-0.2	0.0	0.0
Investerings	-0.3	0.0	-0.8	0.5
Uitvoer goederen	1.4	0.0	0.0	1.4
<i>w.v. Nederlands product</i>	<i>0.0</i>	<i>0.0</i>	<i>0.0</i>	<i>0.0</i>
<i>wederuitvoer</i>	<i>3.3</i>	<i>0.0</i>	<i>0.0</i>	<i>3.3</i>
Uitvoer diensten	-0.5	0.6	-1.1	0.0
Invoer goederen	1.7	0.0	0.0	1.7
Invoer diensten	-1.2	0.8	-2.0	0.0
BBP marktprijzen	0.0	0.0	-0.1	0.0
2004				
%	Revisie Tot	FISIM	BFI	comp prijs
Consumptie gezinnen	0.1	0.1	0.0	0.0
Consumptie overheid	0.0	0.0	0.0	0.0
Investerings	1.0	0.0	1.0	0.0
Uitvoer goederen	0.1	0.0	0.0	0.1
<i>w.v. Nederlands product</i>	<i>0.0</i>	<i>0.0</i>	<i>0.0</i>	<i>0.0</i>
<i>wederuitvoer</i>	<i>0.4</i>	<i>0.0</i>	<i>0.0</i>	<i>0.4</i>
Uitvoer diensten	3.6	0.0	3.6	0.0
Invoer goederen	0.4	0.0	0.0	0.4
Invoer diensten	4.3	0.1	4.2	0.0
BBP marktprijzen	0.1	0.0	0.2	-0.1

Bijlage 2.

Kerncijfers Nationale rekeningen

	Eenheid	Voor revisie			Na revisie			
		2001	2002	2003	2001	2002	2003*	2004*
Totale economie								
Binnenlands product (BBP)	mln euro	429345	445160	454276	447731	465214	476349	488642
Binnenlands product (BBP)	% volumemutaties	1.4	0.6	-0.9	.	0.1	-0.1	1.7
Belasting en premiedruk	% BBP	39.8	39.2	39.1	38.1	37.5	37.3	37.5
Nationale besparingen (netto)	mln euro	43582	34978	32491	53671	50399	47459	52352
Nationaal vorderingensaldo	mln euro	15330	11424	11294	22552	27272	26901	28678
Verandering in financieel vermogen	mln euro	15218	10003	10670	19619	26628	28057	27346
Inkomen								
Nationaal inkomen (netto)	mln euro	360805	369827	376340	385245	400041	405847	416574
Nationaal inkomen (netto)	% reële mutaties	0.5	-0.6	-0.8	.	0.6	-0.6	1.2
Beschikbaar nationaal inkomen (netto)	mln euro	357116	365488	371947	379034	393399	399720	409681
Beschikbaar nationaal inkomen (netto)	% reële mutaties	0.5	-0.8	-0.8	.	0.6	-0.4	1.1
Nationaal inkomen (netto) per inwoner	% reële mutaties	-0.2	-1.3	-1.3	.	0.0	-1.1	0.9
Beschikbaar nationaal inkomen (netto) per inwoner	% reële mutaties	-0.3	-1.4	-1.3	.	-0.1	-0.9	0.7
Exploitatieoverschot/gemengd inkomen (netto)	mln euro	93138	91392	89647	104331	106231	106340	110341
Bevolking								
Gemiddelde bevolking	X 1 000	16043	16147	16224	16043	16147	16223	16273
Gemiddeld aantal huishoudens	X 1 000	6901	6968	7032	6901	6965	7024	7074
Arbeidsmarktgegevens								
Aantal werkzame personen	X 1 000	8291	8325	8294	8282	8324	8274	8157
Werkzame beroepsbevolking 15-64 jaar	X 1 000	7062	7125	7114	7020	7035	7001	6919
Werkloze beroepsbevolking 15-64 jaar	X 1 000	252	302	396	252	302	396	479
Banen van werkzame personen	X 1 000 banen	8715	8775	8747	8811	8851	8801	8680
Arbeidsvolume werkzame personen	X 1 000 arbeidsjaren	6508.2	6500.5	6438.7	6636.4	6619.5	6562.5	6454.3
Arbeidsvolume werknemers	X 1 000 arbeidsjaren	5753.2	5751	5695.3	5858.4	5850.4	5797.1	5694.3
Arbeidsproductiviteit	% volumemutaties	0.2	0.6	0.5	.	0.4	0.9	3.4
Binnenlands product (bruto) per arbeidsjaar	euro	65970	68481	70554	67466	70279	72586	75708
Finale bestedingen								
Consumptieve bestedingen	mln euro	313709	330700	339642	325629	343289	352566	357668
Consumptieve bestedingen	% volumemutaties	2.4	2.0	0.0	.	1.7	0.3	0.0
Huishoudens incl. IZWh	mln euro	212790	221284	224294	224244	233043	236548	239156
Huishoudens incl. IZWh	% volumemutaties	1.4	1.3	-0.9	.	0.9	-0.7	0.0
Overheid	mln euro	100919	109416	115348	101385	110246	116018	118512
w.o.: Netto materiële consumptie	deflatoren: % mutaties	4.1	3.4	2.4	.	3.7	1.2	1.5
Algemeen bestuur	deflatoren: % mutaties	3.7	3.5	1.4	.	4.1	0.9	1.2
Defensie	deflatoren: % mutaties	3	2.3	1.4	.	2.2	1.3	1.8
Gesubsidieerd onderwijs	deflatoren: % mutaties	6.1	3.8	2.6	.	2.6	1.5	1.2
Consumentenprijsindex	% mutatie	4.2	3.3	2.1	4.2	3.3	2.1	1.2
Investerings in vaste activa (bruto)	mln euro	92873	92572	91636	94673	92862	90747	94641
Investerings in vaste activa (bruto)	% volumemutaties	0.2	-3.6	-3.1	.	-4.5	-3.5	2.9

Kerncijfers Nationale rekeningen

	Eenheid	Voor revisie			Na revisie			
		2001	2002	2003	2001	2002	2003*	2004*
Buitenland								
Uitvoer van goederen en diensten	mln euro	280002	279528	279408	301216	298450	301413	328111
Uitvoer van goederen en diensten	% volumemutaties	1.6	0.8	0.0	.	0.9	2.0	8.5
Invoer van goederen en diensten	mln euro	257267	256820	256556	275305	268112	268298	292617
Invoer van goederen en diensten	% volumemutaties	2.2	0.8	0.6	.	0.3	2.0	7.8
Uitvoeroverschot	% BBP	5.3	5.1	5.0	5.8	6.5	7.0	7.3
Saldo lopende transacties met het buitenland	mln euro	16149	12261	12070	23345	28239	28120	30089
Overheid								
Belastingen	mln euro	106766	111180	110130	107285	111281	110234	113790
Subsidies	mln euro	6419	6778	6486	6678	6901	6655	6895
Sociale premies	mln euro	65765	66214	70418	65936	66349	70372	73414
Sociale uitkeringen in geld	mln euro	50139	52382	55844	49770	51883	54850	56176
Sociale uitkeringen in natura	mln euro	31791	35910	38920	31968	36156	38829	40263
Sociale uitkeringen in geld en natura	% BBP	18.0	18.8	19.8	17.2	17.9	18.7	18.7
EMU-schuld	% BBP	52.9	52.6	54.1	50.7	50.5	51.9	52.5
EMU-saldo	% BBP	-0.1	-1.9	-3.2	-0.2	-2.0	-3.1	-2.1
Besparingen (netto)	mln euro	4231	-3482	-9183	4723	-3150	-8628	-5858
Totaal inkomsten	% BBP	46.6	45.9	45.8	45.1	44.2	43.9	44.5
Totaal uitgaven	% BBP	46.7	47.8	49.0	45.4	46.2	47.1	46.6
Huishoudens incl. IZWh								
Sociale uitkeringen in geld	mln euro	76656	80394	84595	75832	79946	82019	84333
Besparingen (netto)	mln euro	22356	24593	25320	24100	22105	21867	21917
Beschikbaar inkomen (netto)	mln euro	217965	227343	229095	230060	235462	233965	233589
Verandering in financieel vermogen	mln euro	5145	5533	7888	6321	7551	8370	5321
Vennootschappen								
Exploitatieoverschot (netto)	mln euro	67957	66727	66188	67739	71334	73433	77751
Besparingen (netto)	mln euro	16995	13867	16354	24848	31444	34220	36293
Vorderingensaldo	mln euro	11863	13544	16462	16554	30959	34528	34421
Marktsector								
Arbeidsproductiviteit	% mutatie	0.6	0.8	0.9	.	1.0	1.7	4.3
Loonvoet per arbeidsjaar	% mutatie	5.5	6.5	3.7	.	5.5	4.3	3.5
Loonkosten per eenheid product	% mutatie	5.2	5.6	2.6	.	4.4	2.2	-1.1
Arbeidsinkomensquote	niveaus, %	83.4	85.3	86.9	80.6	80.4	80.4	80.0